

**SANT ESTEVE DE MAR -
CARRER SANT ESTEVE 20
(Palamós, Baix Empordà)**

MEMÒRIA

Novembre 2015

ANNA VARGAS COLL
c/Bellpuig, 4b, 3, 2 - 17007 Girona
e-mail : annavargas9@gmail.com - Telèfon 619.670.921

Nom de la intervenció: Sant Esteve de Mar - Carrer Sant Esteve 20

Municipi: Palamós

Comarca: Baix Empordà

Intervenció:

Número: 15063

Tipus d'intervenció: Preventiva – Control i excavació

Dates intervenció: 11 a 14 novembre 2015

Direcció: Anna Vargas Coll

Anna Vargas Coll

Novembre 2015

ÍNDEX

1. Fitxa tècnica	3
2. Situació geogràfica	4
3. Motius de la intervenció	5
4. El conjunt històric de Sant Esteve de Mar	6
5. Desenvolupament de la intervenció	8
6. Conclusions	20
7. Bibliografia	21
8. Planimetria	22

1. FITXA TÈCNICA

Nom: Sant Esteve del Mar - Carrer Sant Esteve 20

Municipi: Palamós

Comarca: Baix Empordà

Coordenades UTM:

x: 512265 - y: 4634151 - UTM 31N/ETR S89 (part central de la finca).

Tipus d'intervenció: Preventiva: Obertura de rases de prospecció.

Tipus d'estructures localitzades: -

Cronologia: -

Crèdits de la intervenció:

Promotor: Marc Ayuso Moragas

Direcció: Anna Vargas Coll

Tècnic arqueòleg: Jordi Merino Serra

Resum de la intervenció:

Paraules clau: Sant Esteve del Mar, prospecció

Resum: Durant el mes de novembre de 2015, s'ha portat a terme una prospecció arqueològica amb obertura de rases a la finca situada al carrer Sant Esteve, 20 de Palamós (Baix Empordà), per tal de documentar l'existència de possibles restes arqueològiques i, si s'esqueia, determinar la seva extensió, potència i cronologia i valorar el grau d'afectació del projecte de la nova edificació sobre les restes localitzades.

La intervenció arqueològica efectuada ha tingut un resultat negatiu i no s'ha localitzat cap estructura o resta arqueològica que pugui quedar afectada per l'execució del projecte de construcció d'una nova edificació a la finca esmentada.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

La finca on es vol portar a terme la intervenció arqueològica està situada en el carrer Sant Esteve, 20, en el sector de la Fosca, en el municipi de Palamós (Baix Empordà)

Les coordenades UTM (31N/ETR S89) de la part central de la zona afectada són:

x: 512265

y: 4634151

Plànol de situació de la finca afectada (Font: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

3. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ

El promotor de la intervenció vol portar a terme la construcció d'una vivenda a la finca situada al carrer Sant Esteve, 20, a Palamós (Baix Empordà).

La finca esmentada està situada en el sector de la Fosca i propera al castell de Sant Esteve, de Palamós.

Tot i que la finca no està qualificada com a zona d'espectativa arqueològica en el planejament municipal, la seva proximitat amb les restes del castell i el fet que estigués catalogat com a jaciment a l'Inventari de Jaciments Arqueològics de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Palamós ha considerat oportú fer el control arqueològic de l'obertura de rases o fer una prospecció prèvia a la finca, també amb obertura de rases.

Finalment, l'opció escollida pel promotor ha estat aquesta darrera, obertura de rases de prospecció amb la participació d'una màquina retroexcavadora.

4. EL CONJUNT HISTÒRIC DE SANT ESTEVE DE MAR

El castell de Sant Esteve de Mar

Els primers documents que citen el castell daten del segle XIII, quan Arnau sa Bruguera, primer alcalde de Palamós, el comprà a la Seu de Girona el 1277 en nom del rei Pere el Gran; pertanyia a la parròquia de Santa Eugènia de Vila-romà. L'objectiu era fundar-hi la vila i port reial, constituint així l'origen de Palamós. Durant l'edat mitjana el posseïren diferents senyors feudals: Simon de Geronella, Jaume de Cornellà, Bernat Pallarès de Barcelona, el seu fill Pere Pallarès i, finalment, Berenguer de Cruïlles, important senyor feudal de l'Empordà, que el comprà al propietari anterior per 20.000 sous barcelonesos.

El castell ha estat protagonista d'alguns episodis històrics importants. El més famós d'ells és la Batalla de les Illes Formigues, que va tenir lloc als illots que es poden divisar des del castell, en direcció nord-est. En aquella ocasió el rei catalano-aragonès Pere el Gran utilitzà aquesta fortalesa com a base de l'atac que la seva esquadra de Sicília, comandada per Roger de Llúria, llançà contra els francesos, que en sortiren derrotats.

Durant la Guerra dels remences fou enderrocat gairebé en la seva totalitat i estigué abandonat fins que en els segles XVI-XVII fou reconvertit en casa de pagès.

A llevant resta la part d'una baixa torre de planta rectangular, excavada en part a la roca natural, fins a l'arrencada d'una volta. Una mica més enrere es veu un mur atalussat d'uns 5 metres, al nord del qual s'aixeca una torre rectangular com la de llevant però que es manté a l'alçada del mur. A migdia n'hi ha una altra amb un aparell de pedres més grosses que possiblement sigui més tardana. A tocar de la masia s'hi conserven les restes d'una d'iguals característiques. L'entrada al recinte fortificat ha quedat desfigurada per la masia, avui enrunada, que s'hi aixecava recolzada en l'antiga construcció.

A partir de l'any 2009, es va iniciar una intervenció de recuperació de les restes del castell. Aquesta intervenció, iniciada el 2009 en el marc del programa Romànic Obert impulsat per l'Obra Social de La Caixa, va permetre, en una primera fase, netejar i desbrossar l'entorn del castell i fer-ne el seguiment arqueològic, i en una segona, acabar les obres de consolidació de les estructures existents i d'arranjament de l'entorn.

1. Imatge actual del castell de Sant Esteve de Mar.

La nova capella de Sant Esteve

El maig de 1806, Joseph Bas i Pere Cama, administradors i obrers de la capella de Sant Esteve, que encara estava situada a l'interior del castell, feren arribar una sol·licitud al bisbe de Girona, on exposaven que l'oratori estava molt enrunat i malmès, amb el perill que aquest fet suposava, i demanaven llicència per fer una nova capella a les immediacions del mas, en un lloc més allunyat de la línia de costa. El santuari mantindria la mateixa advocació i seria sufragat pels confreres de la capella, els veïns de la parroquia de Vila-romà i, sobretot, pels del veïnat de la Fosca.

La capella es va construir uns anys més tard, tal com es podia veure a la llinda de la porta, on hi havia gravada la data de 1829. Després d'un segle de culte, l'edifici va quedar abandonat. El temps, la meteorologia i la desatenció varen provocar el seu deteriorament, amb el sostre caigut i les parets mal conservades. Finalment, fa poc temps varen caure dues parets, la de ponent, on hi havia la porta d'entrada i la de migdia.

2. La capella, abans de la caiguda de dues de les seves parets (Font: Martin Roig, 2013)

El jaciment d'època romana

A tocar del castell de Sant Esteve i a prop de l'ermita, en una zona plana sobre els penya-segats de les cales veïnes i davant per davant de Sa Cobertera del Castell, es poden veure restes de murs i d'*opus signinum* que podrien correspondre a una antiga vil·la romana¹. Superficialment, s'hi ha recollit ceràmica comuna oxidada, campaniana, T.S. Sud-gàl·lica, T.S. Africana A, àmfores i material de construcció. La cronologia d'aquests materials ens marca una cronologia molt àmplia entre època republicana i època baix-imperial romana. També es parla de l'existència d'un forn, també d'època romana, a prop d'aquestes restes, tot i que no n'hi ha cap constància.

---

¹ Per a més informació, podeu consultar: OLIVA, 1959, 348-353; ARRIBAS, 1963, 195; BADIA, 1977, 254; NOLLA/CASAS, 1984, 138.

5. DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

El dia 12 de novembre de 2015 es va portar a terme una intervenció arqueològica en el carrer Sant Esteve 20 de Palamós (Baix Empordà), consistent en la realització de rases de prospecció arqueològica, obertes amb la participació d'una màquina excavadora, per tal de documentar l'existència de possibles restes arqueològiques i, si s'esqueia, determinar la seva extensió, potència i cronologia i valorar el grau d'afectació del projecte de la nova edificació sobre les restes localitzades.

La intervenció arqueològica ha estat dirigida per Anna Vargas Coll, amb la participació de Jordi Merino Serra com a tècnic arqueòleg.

5.1. Desenvolupament de la intervenció arqueològica

La intervenció ha consistit en l'obertura de rases de prospecció sota el control dels dos arqueòlegs que han participat en els treballs.

Les rases s'han obert en els llocs on, segons el projecte, cal fer rebaixos, obertura de fonamentacions i moviments de terra. Així, s'han efectuat rases de llargada i orientació diversa, que han afectat pràcticament a tota la finca.

Totes les rases obertes tenen una amplada de 70 centímetres (l'amplada de la cullera de la màquina excavadora) i una fondària entre els 85 i 110 centímetres. Una excepció és la rasa 9, corresponent a la fonamentació del mur de migdia de la capella. En aquest cas, l'amplada és de 120 centímetres i la fondària de 50 cm.

Les llargades de les rases efectuades són:

- Rasa 1: 10 metres
- Rasa 2: 10 metres.
- Rasa 3: 16 metres.
- Rasa 4: 24 metres.
- Rasa 5: 23 metres.
- Rasa 6: 23 metres.
- Rasa 7: 13 metres.
- Rasa 8: 18 metres.
- Rasa 9: 10, 50 metres.

S'han documentat quatre Unitats Estratigràfiques (UE):

- UE. 1001: Estrat de poca potència (3-5 centímetres) que cobreix la pràctica totalitat de la superfície. És un estrat sorrenc, amb restes d'arrels i altres vegetals. Arqueològicament, totalment estèril.
- UE. 1002: Estrat de terra sorrenca, totalment estèril, aportat durant la realització de les obres de construcció de l'edifici veí, al nord. Només es localitza a les rases 4 i 5. Atès que cobreix el nivell de runa (UE.1003), és totalment contemporani.
- UE. 1003: Estrat format per runa, tall de paret de tanca de formigó armat, plàstics, vidres... També procedeix de les obres de construcció de l'edifici veí.

- UE. 1004: Subsòl natural, totalment estèril, que s'extèn per tota la superfície de la finca, per sota de la lleugera capa vegetal, excepte en el sector nord-oest de la finca. Geològicament, i segons l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, es tracta de granodiorites porfídiques totalment descomposades (Ggdp en el Mapa Geològic de Catalunya), datables en el període Permià, d'entre 260 i 300 milions d'anys.

En resum, l'estratigrafia és molt senzilla. Tota la superfície està coberta per un estrat molt prim d'arrels i herbes barrejades amb terra sorrenca (UE.1001). A la zona nord-oest de la finca, durant la construcció de l'edifici que hi ha al nord, a l'altre costat de carrer, s'hi varen abocar totes les deixalles (runa, plàstics, restes de l'antiga tanca de la finca...) (UE.1003). Posteriorment, i a l'efectuar els rebaixos de terra a la mateixa construcció, també es varen abocar al mateix sector de la finca (UE.1002). Aquests abocaments es varen produir sobre el subsòl natural, que ocupa la totalitat de la finca UE.1004).

La rasa número 9 es va obrir en el lateral de migdia de l'antiga capella de Sant Esteve. Aquest mur ha caigut, juntament amb el de ponent, Aquest fet ha permès documentar la poca potència de la fonamentació de la capella, assentada directament sobre el subsòl natural.

3. Detall de la fonamentació de la capella de Sant Esteve.

5.2. Resultats

La prospecció arqueològica ha tingut un resultat negatiu i no s'ha localitzat cap estructura o resta arqueològica que pugui quedar afectada per l'execució del projecte de construcció de la nova edificació a la finca situada al carrer Sant Esteve 20.

4 i 5. Dues imatges de la finca abans d'efectuar les rases de prospecció.

6 i 7. Dues imatges de la finca abans d'efectuar les rases de prospecció.

8 i 9. Dues imatges del desenvolupament dels treballs.

10 i 11. Rases 1 i 2.

12 i 13. Rases 3 i 4.

14 i 15. Rases 5 i 6.

16 i 17. Rases 7 i 8.

18 i 19. Vista general de les restes de la capella de Sant Esteve (foto superior) i de la nova rasa de fonamentació (rasa 9).

20 i 21. Dos detalls de l'interior de les rases, on es pot observar que el subsòl natural arriba pràcticament a la superfície, excepte a les rases 4 i 5, on s'han documentat abocaments d'època contemporània.

22 i 23. Foto de detall de la secció de la rasa 4 (foto superior) i restes de runa procedents de la construcció de l'edifici veí, al nord de la finca (foto inferior).

6. CONCLUSIONS

El dia 12 de novembre de 2015 es va portar a terme una intervenció arqueològica en el carrer Sant Esteve 20 de Palamós (Baix Empordà), consistent en la realització de rases de prospecció arqueològica, obertes amb la participació d'una màquina excavadora, per tal de documentar l'existència de possibles restes arqueològiques i, si s'esqueia, determinar la seva extensió, potència i cronologia i valorar el grau d'afectació del projecte de la nova edificació sobre les restes localitzades.

La intervenció ha consistit en l'obertura de diverses rases a l'interior de la finca, amb llargades i orientacions diverses, que s'han fet coincidir amb els indrets on s'han d'obrir rases de fonamentació o rebaixos de terra més generals.

L'estratigrafia documentada és molt senzilla. Hi ha un nivell vegetal de poca potència que cobreix la totalitat de la finca (UE.1001), per sota, apareix directament el subsòl natural, totalment estèril (UE.1004). A la part nord-oest de la finca, l'estratigrafia s'amplia amb un nivell d'aportació de runes (UE.1003) i de terra del subsòl natural (UE.1002). Ambdós estrats corresponen al moment de construcció de l'edifici situat al nord de la finca, a l'altre costat de carrer i es poden datar dins el darrer terç del segle XX.

La intervenció arqueològica efectuada ha tingut un resultat negatiu i no s'ha localitzat cap estructura o resta arqueològica que es pugui quedar afectada per l'execució del projecte de construcció d'una nova edificació a la finca esmentada.

Entenem, doncs, i que pel que fa a la possible afectació de restes de patrimoni arqueològic o arquitectònic, no hi ha cap impediment per a l'execució del projecte de construcció d'una nova edificació a la finca esmentada.

Girona, novembre de 2015

7. BIBLIOGRAFIA

AA.DD., 1990, *Catalunya Romànica, volum 8, l'Empordà-1*, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

AA.DD. 1981, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Vol. 4. L'Empordà, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

ARRIBAS, A. 1963, La arqueologia romana en Catalunya, *II Symposium de Arqueologia Peninsular*, Barcelona.

BADIA I HOMS, J., 1977, *L'arquitectura medieval de l'Empordà. I. El Baix Empordà*, Diputació de Girona, Girona.

MARTÍN ROIG, G. 2013, El castell de Sant Esteve de la Fosca, *Revista del Baix Empordà* 40, 23-32.

NOLLA, J.M., CASAS, J. 1984, *Carta arqueològica de les comarques de Girona*, Centre d'Investigacions Arqueològiques, Girona.

OLIVA I PRAT, M. 1959, Actividades de la Delegación de Excavaciones y del Servicio Provincial de Excavaciones Arqueológicas, Conservación y Catalogación de Monumentos de la Excma. Diputación de Gerona, en 1959, *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses XIII*, Girona, 305-389.

NETGRAFIA:

<http://www.icc.es> : Pàgina web de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Data consulta: 16.11.2015

<http://invarque.cultura.gencat.cat/> : Pàgina web de l'Inventari Arqueològic de Catalunya. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Data consulta: 14.11.2015.

<http://www.museudelapesca.org> : Pàgina web del Museu de la Pesca de Palamós. Data consulta: 16.11.2015

8. PLANIMETRIA

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

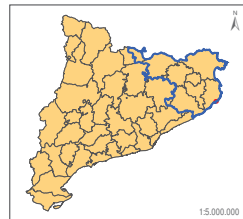
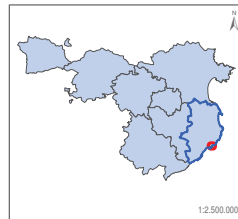
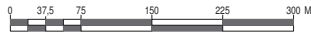
SANT ESTEVE DEL MAR - CARRER SANT ESTEVE 20

T.M. PALAMÓS

EL BAIX EMPORDÀ

FULL: 01

ESCALA 1:4.000

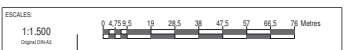

DISSENY I REALITZACIÓ: BERTHA DURÀ

ENCARREGAT: SANT ESTEVE DE MAR - CARRER SANT ESTEVE 20
 T.M. PALAMÓS - EL BAIX EMPORDÀ

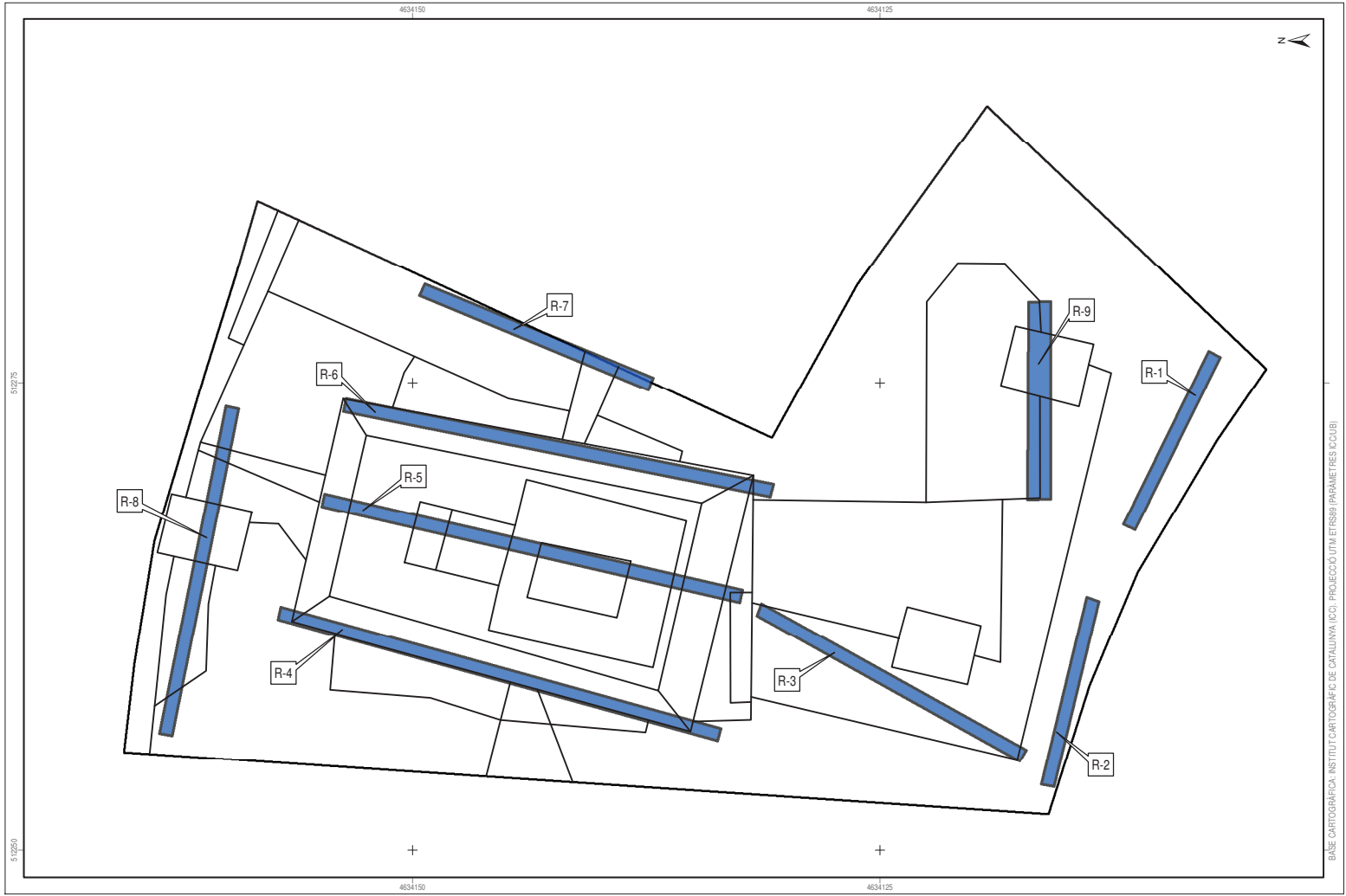

NOM: PLANTA DETALL
 FINCA DEL CARRER SANT ESTEVE 20

DATA: NOVIEMBRE
 2015

FOLI: 02

BASE CARTOGRAFICA INSTITUT CARTOGRAFIC DE CATALUNYA (ICC) - PROJECCIO UTM (ETRS89) PARAMETRES (CCUB)

EXCARICAD: SANT ESTEVE DE MAR - CARRE SANT ESTEVE 20
T.M. PALAMÓS - EL BAIX EMPORDÀ

ESCALES:
1:175
Original

0 0.5 1 2 3 4 5 6 7 8 Metres

NOM: PLANTA DETALL
SITUACIÓ RASES

DATA: NOVIEMBRE
2015

FULL: 03

BASE CARTOGRAFICA INSTITUT CARTOGRAFIC DE CATALUNYA (ICC). PROJECCIÓ UTM (ETRS89) (PARAMETRES CCUB).